

torę“ (p. 1–13), kuriame, remiantis savo ir kitų (ypač W. P. Schmido) darbais, teigiama, kad indoeuropiečių kalbos centrinėje Europoje buvo vartojamos nuo senų laikų. Tuo pačiu metu priešistorinėje Europoje, be abejo, buvo kalbama ir neindoeuropiečių kalbomis. O. Trubačiovas rašo apie indų-iranėnų substratą Skitijoje („Indo-Arica Skitijoje“), p. 125–130.

Apžvalgų skyriuje rasime V. Salo informaciją apie estų literatūros vertimus į italų kalbą, pradėtus prieš šimtą metų (p. 141–145) ir D. Gheno straipsnį „Fenougristikos raida nuo 1975 m. iki dabar“ (čia išvardyti ir tarybinių mokslininkų darbai).

Po kronikos skyrelio (p. 155–158) recenzuojami 3 veikalai, tarp kurių ir V. Paulauskienės sudaryta literatūros rodyklė „Lietuvių kalbotyra“ 1969–1972 (V., 1977). Recenzentė M. T. Ademollo suminėjo gerą pluoštą neįtrauktų į rodyklę darbų, išskėlė vieną kitą spaudos klaidą. Iš tikro įvairaus pobūdžio praleidimų, apsirikimų ir kitokių trūkumų esama daug daugiau, negu tokio pobūdžio darbuose derėtų būti. Apie tai jau buvo gana išsamiai ir principingai rašyta⁸.

Kaip matyti iš šių pastabų, baltistikos bei su ja glaudžiai susijusiems klausimams „Pontobaltica“ pirmajame tome skiriama nemaža vietos. Tikėti, kad ir ateityje baltų kalbos susilauks deramo dėmesio, leidžia žurnalo redaktorių kolegija, į kurią įeina kaip tarptautiniai nariai M. Gimbutienė (Gimbutas) ir V. Rūkė-Dravinia, iš Italijos – V. Pisanis ir kt. baltistikai nusipelnę mokslininkai. Be to, žurnalo redakcijai priklauso M. T. Ademollo Gagliano – paskelbusi vertingų straipsnių baltų kalbų leksikologijos ir etimologijos klausimais. Visų Lietuvos baltistų vardu norėtusi palinkėti, kad Toskanos mokslų ir literatūros akademijos „La Colombaria“ graži iniciatyva neužgestų.

B. Stundžia

⁸ Žr. Urbutis V. [Rec.] – Baltistica, 1978, t. 14(2), p. 163–171.

J. Trypućko. O pewnym wypadku li tewsko-polskiej interferencji językowej w zakresie onomastyki (lit. przyrostek *-utis*, pol. *-uc*). – Uppsala Slavic Papers 5. Uppsala, 1982. – 101 p.

Knygos autorius Józefas Trypućko kilęs iš Vilniaus krašto, baigęs Vilniaus universitetą. 1936–1939 m. jis buvo lenkų kalbos lektorius Helsinkio universitete. Nuo 1939 m. gyveno Švedijoje, kur 1947 m. apgynė doktoratą iš slavistikos ir dirbo Upsalos universitete, iš senų garsėjusiam baltistinėmis ir slavistinėmis tradicijomis. Jis yra nemaža reiškėsis kaip polonistas ir slavistas, be kita ko, išleidęs lenkų kalbotyros 1948–1955 ir 1956–1965 m. bibliografijas, lenkų–švedų ir švedų–lenkų, taip pat lenkų–suomių kalbų žodynėlius. Dabar spausdinamas jo didelis (110 000 žodžių) švedų–lenkų žodynas. J. Trypućko tyrinėjo lenkų kalbos buv. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje istoriją, ypač ryšium su A. ir F. Mickievičių, taip pat L. Kondratavičiaus-Syrokamlės raštų kalbos studijomis¹. Rinko medžiagą ir pradėjo rašyti didžiulį antroponimų, patekusių į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dokumentus iki XVIII a. pabaigos, žodyną. Daugiausia medžiagos sėmėsi iš dokumentų leidinio „Акты издаваемые Виленскою комиссиею для разбора древних актов“ I–XXXVII tomu, išleistų Vilniuje 1862–1912 m. Šios recenzijos autoriui 1983.III.26 laiške J. Trypućko pranešė, kad jau turi parašęs to žodyno 820 puslapių tekstą, iki antroponimo *Jerkowicz*. Žodyną turėjo sudaryti tik prievardžiai, t. y. pavardės,

¹ Trypućko J. Źródła języka Mickiewicza. – Adam Mickiewicz 1855–1955, Londyn, 1958, p. 315–348; to paties aut. La mouillure du *-c* final chez Mickiewicz (type *ojcieć, więć*). – Scando-Slavica, t. 3, 1957, p. 92–111; to paties aut. Pożyczki łacińskie w Pamiętniku Franciszka Mickiewicza. – Scando-Slavica, t. 11, 1965, p. 210–228; to paties aut. Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX. – Uppsala, 1957. – 412 p.

patronimai ir pan. (kas eina po krikšto vardo). Krikšto vardus jis irgi rinko, turi sudaręs jų atskirą kartoteką („apie metro ilgumo“). Tačiau tų pačių metų gegužės mėnesį Trypučko susirgo vėžiu ir liepos 21 d. mirė, sulaukęs 73 metų amžiaus (buvo gimęs 1910 m. liepos 7 d.).

Recenzuojama knyga atsirado kaip tam tikras autoriaus antroponiminių studijų ekskursas. Autorius sakosi šia knyga siekęs vienos kalbinės detalės (sufikso lie. *-utis*, lenk. *-uć*) antroponimuose pavyzdžiu parodyti lietuvių, lenkų ir baltarusių kalbų sąveiką LDK teritorijoje, ypač išryškinti lietuvių kalbos indėlių formuojantis lenkiškam LDK asmenų, iš dalies ir vietų, vardynui.

Kadangi knygos tituliniam lape nurodytas sufiksas glūdi ir paties autoriaus pavardėje, tai analizė pradedama būtent nuo jos. Autorius konstatuoja, kad pavardė *Trypučko* Lenkijoje esanti nepaprastai reta. Čia pastebėtina, kad mes turime sulietuvintus šios pavardės variantus *Tripuckas*, *Tripuckis*. Dar plg. Rimšės apylinkės kaimo pavadinimą *Tripuckai*. Autorius savo pavardę pagrįstai kildina iš *Trypuć* (tokia irgi užfiksuota) su lenkų priesaga *-ko*. Forma *Trypuć* glūdinti oikonimuose *Trypućie*, *Trypući*, *Trypućina*, esančiuose buv. LDK teritorijos pietvakariuose. Visų šių vardų priesaga *-uć* lenkų kalbai iš seno buvusi svetima. Tačiau esama daugybė šių priesagą turinčių antroponimų senuosiuose LDK dokumentuose, kur pasitaiko ir nesulenktų to paties antroponimo variantų, pvz., *Szymuć* || *Simutis*, *Matuć* || *Matutis* ir pan. Dėl viso to autorius daro visiškai pagrįstą išvadą, jog *-uć* kilo iš lietuvių diminutyvinės priesagos *-utis*. Knygoje yra įdomių minčių apie šios priesagos įsigalėjimo asmenvardžiuose priežastis, liečiamos įvairios problemos, susijusios su pavardžių formavimosi procesu LDK teritorijoje ir ypač lietuvių antroponimijos lenkinimu. Plačiai panaudojami oikonimų su *-učiai*, *-ut-iškiai*, *-uć-ionys* > lenk. *-ucie*, *-uciszki*, *-uciany* ir kt. duomenys. Tokių oikonimų esama ir gerokai į rytus bei pietus nuo dabartinės etnografinės Lietuvos, ano meto Ašmenos,

Vileikos, Minsko, Lydos, Volkovysko, Slanimo ir kt. apskrityse.

Iš to, kas pasakyta, matyti, jog knygoje sukaupta daug reikšmingų onomastikos duomenų, panaudota gausybė šaltinių. Kalbos faktus autorius traktuoja mokamai ir su nuovoka. Paliestas problemas tiria giliai, stengiasi išnaudoti viską, kas tuo klausimu yra padaryta. Pasitaiko įdomių ekskursų, pvz., p. 68–69 apie Hainos ir Obolcų lietuvius. Lietuviški asmenvardžiai ir vietovardžiai pateikiami tiksliai, neiškraipomi, kaip kartais pasitaiko nelietuvių kalbininkų darbuose. Pastebėta tik *Wėpriei* vietoj *Vėpriei* (p. 17).

Su daugeliu autoriaus išvadų negalima nesutikti. Labiausiai abejonę kelia autoriaus pateiktas nagrinėjamos pavardės šaknies *Tryp-* aiškinimas. Autorius pavardę *Trypuć* kildina iš lietuviškos formos **Truputis*, laikydamas šį asmenvardį pravardinės kilmės antroponimu, plg. lie. *trupūtis* (: *trupinỹs*, *trupėti* ir kt.). Tokiu aiškinimu nelengva patikėti. Viena, lietuvių antroponimijoje pavardė **Truputis* neužfiksuota, nors tokia galėjo būti, plg. sulenkintą variantą *Trupucėvičius*. Svarbiausia, sunku paaiškinti balsio *u* virtimą *y* lenkinant tą pavardę, plg. dokumentų *Trupajtis* 1555 m. (taisoma iš *Trujpatis*, p. 81), *Трупович* 1528 m., jau minėtą *Trupucėvičių* – čia visur išlaikomas sveikas balsis *u*, neverčiamas lenkų *y*. Mums atrodo, kad asmenvardžių šakniai *Tryp-* pradžia greičiausiai davė rytinių slavų krikštavardis *Трифон*. Juk LDK teritorijoje ir pačioje etnografinėje Lietuvoje rytų apeigų krikščionybės įtaka praityje buvo labai didelė. Ji atsirado dar gerokai iki oficialaus Lietuvos krikšto 1385 m. Ją rodo ne tik rytų slavų kilmės seniausias lietuvių krikščioniškos terminologijos sluoksnis, bet ir su krikščionyste susijusi lietuvių antroponimija, turinti ryškius rytų apeigų bažnyčios kilmės elementus². Todėl manytina, kad su kitais

² Plačiau žr. Зинкявичюс З. К истории литовских личных имен восточнославянского происхождения. – Балто-славянские этноязыковые контакты. М.: Наука, 1980, с. 151–156 (ir ten nurodytą literatūrą).

krikštavardžiais anksti iš rytinių slavų į lietuvių kalbą pateko ir *Трыфон*, davęs pradžią dabartinėms pavardėms *Trypanas, Triponas, Triponis* ir *Tripōnis*. Dar plg. kaimo pavadinimą *Triponiškės*. Kad visi šie vardai būtų vėlyvi, gauti iš Lietuvoje gyvenančių rusų atsikėlėlių (sentikių), tikimybė nedidelė. Juk tie atsikėlėliai gyveno gerokai izoliavęsi nuo lietuvių. Mūsų dialektologai nėra aptikę jokio ryškesnio jų kalbos poveikio vietinei lietuvių tarmei. Paprastai konstatuojamas atvirkščias reiškinys — aplinkinių lietuvių šnektų įtaka persikėlėlių kalbai. Lietuviai asmenvardyje *Triponas, Tripōnis* lengvai galėjo įžiūrėti savo priesagą *-onas, -onis* ir pasidaryti „nepriesaginę formą“ **Tripas* ar pan. (plg. sulenktą pavardę *Trip-ickas*), kuri ir bus davusi pradžią sufikso *-utis* vediniui *Tripūtis*, iš čia ir atsirado sulenkintas variantas *Trypuć(ko)*.

Z. Zinkevičius

Prierašas. Kai ši recenzija buvo parašyta ir atiduota spausdinti, autorių pasiekė „Język Polski“, 1983, Nr. 1–2, kuriame išspausdintas Józefo Reczeko straipsnis apie pavardės Trypućko kilmę. Malonu konstatuoti, kad straipsnio autorius dėl *Tryp-* kilmės priėjo prie tos pačios išvados kaip šioje recenzijoje.

Z. Z.

Richard Pietsch. **Fischerleben auf der Kurischen Nehrung.** Dargestellt in kurischer Sprache mit einer Einleitung von Prof. Dr. Friedrich Scholz und mit 24 Zeichnungen des Verfassers. (Schriftenreihe Nordost-Archiv. Hf. 21). Berlin: Ulrich Camen, 1982. 324 S.

Skaista grāmata, izzūdošās kursenieku valodas un izbijušo zvejnieku dzīves piemineklis, ko uzcēlis Rihards Pičs, kas dzimis kursenieks un šai valodā paralēli vācu valodai runājis. Grāmatu veido teksti kursenieku valodā (ar paralēlu vācisku tulkojumu) par Kuršu kāpām un kāpenieku dzīvi. Šās grāmatas nozīmi labi raksturo prof. Dr. Fr. Šolca ievads, kur skaidroti arī apstākļi, kāpēc šie

teksti kļuvuši it kā vāciskāki, salīdzinot ar iepriekšējiem, citu publicētajiem, t. i. autors lielākā vācu valodas ietekmē kā artikulu lietojumā, tā sintaksē, turklāt mēģina sarunas valodu literarizēt. Jāpiebilst arī, ka tekstu autors kursenieku valodu stipri piemirsis, jo īsti neizšķir vairs nomena celmus, locījumu galotnes un verbu formas. Vārdu krājumu saglabājis gan it kuplu.

Tā kā blakus tekstiem vācu tulkojums, šī grāmata, kā norādīts arī tās ievadā, īpaši noderīga etnogrāfiem, jo paša autora zīmējumi un apraksti labi raksturo kursenieku darbu un sadzīvi, pašu Kuršu kāpu teritoriju un ciemus.

Šī R. Piča grāmata, kursenieku valodas teksti, ir vislabāk aplūkojama (un izmantojama) ciešā saistījumā ar šī paša autora un 1970. g. mirušā Paula Kvaukas kopīgi sastādīto kursenieku valodas vārdnīcu¹ (kaut tekstus var izmantot arī atsevišķi, jo dots paralēls vācisks tulkojums). Recenzijā par minēto vārdnīcu („Baltistica“ 1979, XV (2), p. 151–154) V. Urbutis jau norāda, ka par kuršiem un kuršu valodu (vāciski *Kuren, Kurisch*) baltistikā gan tradicionāli dēvē citu etnosu un idiomu. Apzīmējumu lietošana divās nozīmēs var radīt pārpratumus (un dažreiz arī rada, kā to pa daļai liecina prof. E. Hofmana ievads vārdnīcai). Prof. Fr. Šolcs nepārprotamības labad izmanto apzīmējumu *Kuren der Kurischen Nehrung*, taču par *Kurisch* arī ievadā tekstiem saukta gan kuršu valoda, gan kursenieku valoda. Vācu valodā rakstošiem baltistiem būtu vēlams padomāt, kā šo problēmsituāciju atrisināt (*Sprache der Kuren der Kurischen Nehrung*, protams, ir pārlietu smagnējs apzīmējums, lietojams vienīgi kādā izņēmuma gadījumā pārpratumu novēršanai).

Kursenieku valodas tekstos ir ne mazums valodniecībai noderīgu faktu, jo vārdu krājums, kaut arī neprecīzi fiksēts, ir bagāts. Te

¹ Kwauka P., Pietsch R. Kurisches Wörterbuch. Mit einer Einführung von Prof. Dr. Erich Hofmann. — Schriftenreihe Nordost-Archiv. Hf. 13. Berlin: Ulrich Camen, 1977, S. 87.